

Mitt i naturen 17-18.9.2009

6. KLÖVVILTSSKADOR I PLANTSKOGAR KAN FÖREBYGGAS.

Klöviltet, älg, rådjur och vitsvanshjort, gör varje år skador på plantor och plantskogar. Brutna toppskott och barkskador inverkar negativt på tillväxt och kvalitet. Skadornas storlek varierar beroende av hur täta viltstammarna är och tillgången på foder vintertid. Speciellt utsatta är de s.k. vinterområdena för älg. En älg äter ungefär ett ton kvistar under vintermånaderna och det är då skadorna uppstår i plantskogarna. Då tillgången på bättre föda, bärris, ljung och lövsly, tryter blir tallens kvistar, knoppar och barr älgens basföda. Älgen gör skada på plantor ända upp till 3 – 4 meters höjd.

Rådjuret, som äter c. 1 kg växtdelar per dygn, förorsakar de största skadorna genom betning av nyplanterade och unga plantor under perioden från september till april. Täckrotsplantor föredras före barrot, tall framom gran. En del skador uppstår också då bockarna genom fejning märker ut sina revir. Vitsvanshjorten har hittills inte kunnat beskyllas för några skador i större omfattning på plantor även om sådana förekommer.

Att ge absoluta direktiv för hur man förhindrar skador av klöviltet är vanskligt. Det finns dock en hel del forskningsresultat och erfarenheter i ämnet.

Jakt.

Den bästa förebyggande åtgärden är att hålla viltstammarna under kontroll så att de är i proportion till fodertillgången. Genom selektiv jakt reglerar man älgstammen så att fodret räcker till och skadorna i plantskogarna minimala. Som känt förorsakar en älgko med kalv (kalvar) speciellt stora skador i en tallplantskog (björkplantskog) om de råkar bli stationära.

Rådjuret kräver en effektiv jakt för att hålla skadorna nere. Speciellt hård bör avskjutningen vara på förnyelseytorna då det finns individer som s.a.s. specialiserat sig på skogsplantor. Även då det gäller vitsvanshjorten bör alla licenser som beviljats användas.

Stort antal plantor.

Vid förnyelse av tall och björk är det sannolikt att en del plantor kommer att skadas av älg. Vi bör därför sträva efter ett stort antal plantor i begynnelsestadiet. Då räcker det vanligen till för viltet och blir kvar åt skogsägaren. Hur vi får dessa plantor är en fackmannافرåga. Självförnyring, sådd, plantering eller kombination av dessa, vilket vi väljer av dessa saknar betydelse. En plantering av 2000 tallplantor utan kompletterande naturplantor är ingen höjdare i ett område med stor älgstam.

Självförnygrade plantbestånd klarar sig bättre än planterade, gäller både älg och rådjursskador. Orsaken till detta kan vara att då planttätheten är hög, färre skott betas per planta och en del plantor undgår betning helt. Förnyelseytans storlek har också betydelse. Små ytor, under en halv hektar, har klart mera skador än övriga.

Mitt i naturen 17-18.9.2009

Framskjuten röjning.

Gräs- och slybekämpning är oftast av nöden de första åren i en tallplantering. Detta för att tillväxten inte ska hämmas. En ordentlig slyröjning bör genomföras då plantorna är 0,5 meter höga. Det finns två avvikande åsikter angående mängden sly i en tallplantskog, antingen mycket sly eller inget alls. Jag har nått de bästa resultaten då det inte funnits sly på ytorna. Rikssvensk forskning visar också att älgen helst betar kvist under 0,5 mm: s grovlek. Kan vi hålla en snabb tillväxt i plantstadiet så förkortas den period då risken för viltskador är störst.

Den egentliga röjningen (plantgallringen) sättes in då plantorna nått älgssäker höjd, 6 – 7 meter.

Visserligen blir röjningen dyrare då men man vinner i kvalitet och man har tillräckligt utvecklingsdugliga stammar kvar till första gallringen.

Viltfoder

Älgens vinterföda finns på föryngringsytor, i plantskogar och kantzoner. Rådjuren och vitsvans - hjortarna utnyttjar delvis samma matplatser även om de helst håller till i gränslandet mellan jordbruksmark och skogsmark. Finns det tillräckligt av alternativt foder blir trycket på plantskogarna mindre. Rönn, asp, vide och sälg är begärliga för viltet. Utgör de inte konkurrens för huvudstammarna behöver de inte röjas bort utan bör bli kvar som viltfoder vid röjning. Betade och skadade plantor av tall och lövträd kan gärna bli kvar vid en röjning eftersom viltet gärna betar dessa även i fortsättningen. Undvik onödig röjning i bestånden. Viltfoder kan med fördel produceras längs skogsbilvägar, under högspänningsledningarna, på nedlagd odlingsmark och i kantzoner mellan odlingsmark och skogsmark. Ofta uppstår det spontant lövsly som kan ansas och skötas men vill man vara på säkra sidan så kan man sätta sticklingar av vide som med tiden ger bra foderskörd. Har betningsbuskarna blivit för höga kan de kapas vid stubben med massor av ny skott bildning som följd. Kapar man lövträd under vinterhalvåret uppnås en maximal skottbildning. Klövviltet får också värdefullt foder om fröträd- och skärmställningar samt gallringar av tall och lövträd avverkas vintertid. Att saltstenar placeras i samband med dessa betningsplatser bör vara en självklarhet i skogsbruket..

Topping.

Genom att systematiskt, vid plantskogskötsel, toppa en del röjningsstammar (tall, björk och asp) skapas förutsättningar för foderproduktion. Man kapas stammarna vid en meters höjd eller så att minst 3 – 4 levande kvistvarv lämnas kvar vilka sedan kontinuerligt producerar nya skott trots betning. Sälgi, vide och rönn skjuter nya skott direkt från stammen även om det inte finns levande kvistar kvar. Det toppade trädet hålls vid liv och producerar viltfoder men konkurrerar inte med huvudstammarna.

Plantskydd.

Det finns olika avskräckningsmedel och plantskydd. Avskräckningsmedlen bygger på att de har lukt eller smak som viltet inte gillar. Preparat som baserar sig på blod, avföring eller urin från rovdjur har prövats med varierande resultat. En nackdel är att plantorna måste behandlas minst en gång per år till de nått betesfri höjd. Man har också utvecklat s.k. systemiska repellenter vilka placeras så att de får kontakt med rötterna och via vattenupptagningen smaksätter plantan. Erfarenheterna är inte enbart goda.

Olika slag av rör, tuber och nät kan sättas omkring plantan så att den skyddas från betning. Rör och tuber skyddar bra till en början men då plantan sedan friställs vid c. en meters höjd så är den i riskzon igen. Dessutom är det ett dyrt alternativ. Dyrt men effektivt blir det också med nätstängsel omkring hela förnyelsen. Elstängsel kan också fungera tillfredställande och blir dessutom billigare än nätstängsel. Antalet rådjursbesök minskade till hälften med ett 5 – tråders elstängsel jämfört med en ohägnad plantering. För

Mitt i naturen 17-18.9.2009

rådjur bör stängslet vara minst 1,8 meter högt och för älg minst 2,5 meter. Erfarenheter visar att stängsel av något slag är nödvändigt vid plantering av björk, asp eller lärkträd för att nå ett fullgott resultat.

Viltåkrar och utfodring

En strategi då det gäller att minska betningstrycket på plantor är att öka fodermängden på annat håll. Genom viltåkrar och utfodring försöker man dra bort klövviltet från de känsliga planteringarna. Klövervallar och rågbrodd är naturliga viltåkrar. Foderkål, foderraps, foderbetor och jordärtskocka är exempel på specialväxter som kan odlas för klövviltet.

Utfodring av klövvilt kan ske med spannmål, hö, betor och blast, morötter, potatis, äppel och lövkärvar. Ensilage lämpar sig mycket väl för rådjur som stödfoder.

Som synes finns det en massa alternativ då det gäller att förebygga skador av klövviltet. Frågan är närmast hur arbete och kostnader ska fördelas mellan skogsägarna, jägarna och samhället.

Text: Bjarne Andersson